

lace. Vedle typických robustních šedochlupatých rostlin lze nalézt (např. ve středním Polabí) populace rostlin vytáhlejších a s řídkým oděním. Tento jev by snad bylo možno vysvětlit vlivem introgrese populací nominálního poddruhu.

Ekologie a cenologie: Suché trávníky a louky, písčiny, travnaté příkopy podél komunikací, bory na písčích, suché pastviny. Především na bazických, lehkých, nejčastěji písčících půdách ve společenstvech tříd *Festuco-Brometea* a *Festuce-tae vaginatae*.

Rozšíření v ČR: Roztroušeně pravděpodobně na většině území termofytika a v okrajových teplejších oblastech mezofytika. Hojněji zejména v jihomoravských úvalech, na Hané a v Polabí. Detailněji však rozšíření ani jeho frekvence vzhledem k záměnám se subsp. *saxifraga* známy nejsou. Těžiště výskytu je v planárním až suprakolinním stupni (max.: Jizerské hory, Lučany nad Nisou, ca 690 m).

T: 1. Doup. pah. (Prostřední vrch u Kadaně), 4. Loun.-lab. střed., 6. Džbán (Peruc), 8. Čes. kras (Zdice), 10. Praž. ploš. (Pitkovice), 11. Stř. Pol., 12. Dol. Pojíz., 16. Znoj.-brn. pah. (Znojmo; Hrušovany nad Jevišovkou; Brno-Žebětín), 17. Mikul. pah., 18. Jihomor. úv., 19. B. Karp. step. (Míkovice), 20. Jihomor. pah., 56b. Jil. Podkrk. (Kyje). – **M:** 70. Mor. kras (Adamov; Dolina u Ostrova), 72. Zábř.-unič. úv. (Libina; Červenka; Šternberk), 76. Mor. brána (Odry). – **O:** 92. Jiz. hory (Lučany nad Nisou).

Celkové rozšíření: Západní, stř. a j. Evropa. – Mapy: WEIDE 1962:267.

3. *Pimpinella anisum* L. – bedrník anýz

Tab. 73/3

Pimpinella anisum LINNAEUS Sp. Pl. 264, 1753. – Syn.: *Anisum vulgare* GAERTN. Fruct. Sem. Pl. 1:102, 1788. – *A. officinarum* MOENCH Meth. Pl. 100, 1794. – *Sison anisum* (L.) SPRENGEL Mag. Ges. Naturforsch. Freunde Berlin 6:260, 1814, n. v.

27. *Trinia* HOFFM. – bezobalka *)

Trinia G. F. HOFFMANN Gen. Pl. Umbell. 92, 1814. – Syn.: *Apinella* NECKER ex BAILLON Hist. Pl. 7:223, 1880.

Lit.: DOSTÁL J. et SILLINGER P. (1933): *Trinia Kitaibelii* M. B., nová rostlina české květeny. Věda Přír. 14:247–248. – AUQUIER J. et RUBAT DE MÉRAC M.L. (1957): A propos de l'inflorescence du *Trinia glauca* (L.) Dum. Bull. Soc. Bot. France 104:125–131. – HOLUB J. (1970): Brief comments on the second volume of „Flora Europaea“. Preslia 42:90–95. – FEDORONČUK N. M. (1983): Sistematika, geografija i filogenija rodov trinija, rumija i ledeburiella. Kiev.

Dvouleté nebo víceleté monokarpické byliny, zpravidla dvoudomé; samčí rostliny slabší než samičí. Lodyhy bohatě větvené. Listové čepele bohatě členěné, úkrojky posledního řádu velmi úzké, čárkovité až nitkovité. Květy ve složených okolících, zpravidla jednopohlavné. Kališní cípy zakrnělé; korunní lístky zavlnuté, na hřbetě kýlnaté a s tmavěji zbarveným pruhem, na vrcholu zpravidla trochu vykrojené, u samčích květů šir. kopinaté, na vrcholu se zaostřenou špičkou dovnitř zahnutou; korunní lístky samičích květů širší, eliptické nebo vejčité eliptické, s krátkým, zřetelným, nazpět zavlnutým lalůčkem; stylopodium malé, nízce kuželovité až prítiskle poduškovité, na okraji často zvltněné; čnělky po odkvětu nazpět sehnuté, ± neztlustlé. Dvounažky podlouhle vejcovité až podlouhle elipsoidní, z boku nebo ze hřbetu mírně smáčklé, lysé nebo drsně chlupaté; karpofor z boku smáčklý, až k bázi rozdělený; meri-

*) Zpracoval J. Holub

Exsikáty: STEBER Fl. Bohem., sine no. – TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 606. – Extra fines: HOHENACKER Arznei-Handelspl., no 477.

Jednoleté, anýzem vonící byliny s tenkým vřetenovitým kořenem. Lodyha přímá, 20–50 cm vys., oblá, jemně rýhovaná, krátce pyřitá, v hor. části větvená. Přízemní a dol. lodyžní listy dl. řapíkaté, s čepelí celistvou, ± okrouhlou, zastřižovaně zubatou, nebo trojčetnou s široce až okrouhle vejčitými, zastřižovaně zubatými lístky; stř. lodyžní listy lichozpeřené s 1–2 jařmy vejčitých až obkopinatých, zastřižovaně zubatých až peřenosečných lístků; hor. lodyžní listy s čepelí ± úzce kopinatou nebo peřenosečnou v čárkovité úkrojky. Okolíky složené z (9–)10–15(–17) okolíčků; obal chybí nebo sestává z jednoho čárkovitého listenu, obalíčky nejčastěji z 0–2(–3) rozestálých, 1–2(–6) mm dl. čárkovitých listenů. Korunní lístky bílé, na rubu a na okraji krátce řídce chlupaté. Dvounažky vejcovité, na 2–5 mm dl. stopkách; merikarpia 3–4 mm dl., žebnatá, krátce šedochlupatá. VII–VIII(–IX). Tf.

2n = 20 (extra fines)

Druh pravděpodobně pocházející z jz. Asie, do kultury vzatý již ve starověku. U nás dříve dosti často, dnes výjimečně pěstován ve venkovských zahrádkách; v polních kulturách byl pěstován ve větší míře pravděpodobně jen na j. a stř. Moravě a v současnosti je veškerá domácí spotřeba kryta dovozem z jz. a jv. Evropy. Aromatické plody a vonná silice z nich získávaná byly dříve používány v lékařství, dnes je jejich použití omezeno jako koření zejména při přípravě pečiva a likérů. Vzácně a vždy jen přechodně zplaňuje, a to jen v místech pěstování (Praha, Sadová, Sloupnice, Znojmo a jinde).

karpia s 3 hřbetními a 2 okrajovými vyniklými primárními žebry; žebra přitloustlá, tupá nebo kýlovitá; sekreční kanálky po jednom v žebrech a jednotlivě nebo po 2–3(–4) ve valemkách, později často mizející. – Asi 10 druhů rozšířených v teplejších oblastech Evropy a v přilehlé z. Asii. – Entomogam. Alogam. Anemochor (stepní běžec – geonemochor).

- 1a Obalíčky chybějí nebo z 2–3 brzo opadavých listenů; rostliny nízké, 8–40 cm vys., za plodu šir. kuželovité až kulovité; přízemní listy s 3–5 páry primárních listových úkrojků; koncové úkrojky bez zřetelné žilnatiny; plodní stopky 3–5× delší než plody ..... 1. *T. glauca*
 b Obalíčky vytrvalé, složené ze 4–6 listenů; rostliny vyšší, 40–80 cm vys., za plodu úzce kuželovité až válcovité; přízemní listy s 7–9 páry primárních listových úkrojků; koncové úkrojky na rubu se zřetelnou žilkou; plodní stopky ca 2× delší než plody ..... 2. *T. ucrainica*

1. *Trinia glauca* (L.) DUMORT. – bezobalka sivá
 Tab. 74/1

Trinia glauca (LINNAEUS) DUMORTIER Fl. Belg. 78, 1827. – Syn.: *Pimpinella glauca* L. Sp. Pl. 264, 1753. – *Seseli pumilum* L. Syst. Natur., ed. 10, 962, 1759. – *Pimpinella pumila* (L.) JACQ. Enum. Stirp. Vindob. 50, 1762. – *P. dioica* L. in MURRAY Syst. Veget., ed. 13, 241, 1774. – *Trinia glaberrima* HOFFM. Gen. Pl. Umbell. 93, 1814. – *T. pumila* (L.) REICHENB. in MÖSSLER Handb. Gewächsk., ed. 2, 481, 1827. – *T. vulgaris* DC. Prodr. Syst. Natur. 4:103, 1830 p.p., nom. illeg. – *T. jacquiniana* ENDLICHER Fl. Poson. 339, 1830. – *T. dioica* (L.) FOURREAU Ann. Soc. Linn. Lyon, ser. n., 16:392, 1868; A. KERNER serius (isonym).

Exsikáty: Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 1349. – Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no. 1247.

Lysé nasivělé byliny. Kořen větvenovitě řepovitý, hlízovitě ztlustlý nebo krátce podlouhle válcovitý, dole rozvětvený; kořenová hlava bohatě čupřinatá. Lodyha hranatě žebornatá, zpravidla sem tam zprohýbaná, 8–40 cm vys.; samčí rostliny od báze kuželovitě rozvětvené, samičí rostliny za plodu šir. rozkladitě větvené, až kulovité; dol. větve dosahují téměř k vrcholu hlavní lodyhy. Přízemní listy krátce řapíkaté, šir. pochvaté; čepel 2–3× peřenosečná, s 3–5 páry primárních listových úkrojků; úkrojky 1. řádu na bázi zřetelně zúžené, směrem nahoru se zmenšující; koncové úkrojky čárkovité až nitkovité, 5–30 mm dl., 1,0–1,5 mm šir., krátce zašpičatělé, na rubu bez zřetelné žilnatiny; koncové úkrojky listů samičích rostlin zpravidla mnohem delší než koncové úkrojky listů samčích rostlin; lodyžní listy podobné listům přízemním, k vrcholu rostliny postupně méně členěné, s kratšími řapíky, nejhořejší s blanitými nafouklými pochvami s nečetnými přisedlými čárkovitými úkrojky. Okolíčky četné, horní vstřícné nebo přeslenité, jeden vždy koncový; obal chybí, obalíčky chybějí nebo z 1–3 brzo opadavých listenů. Okolíčky samčích rostlin se 4–5 velmi malými bohatými okolíčky na nitkovitých zkrácených stop-

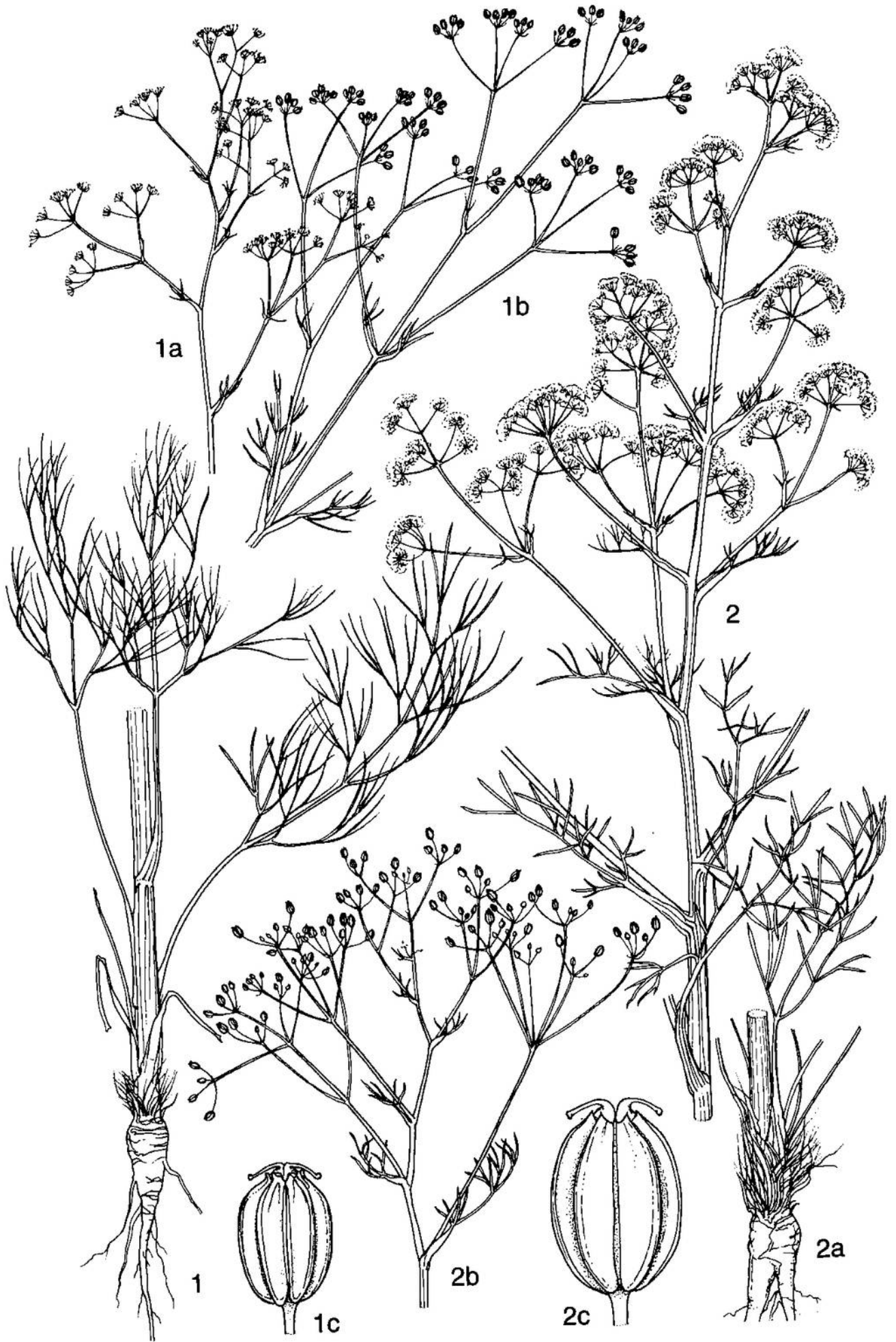
kách; květní stopky podstatně delší než květy; samčí květy nenápadné, nepříjemně páchnoucí; korunní lístky asi 0,3 mm dl., bělavé, na hřbetě s úzkým zelenavým stř. pruhem, na vrcholu někdy zřetelně vykrojené; stylopodium hnědavé nebo žlutavé, zploštělé. Okolíčky samičích květů se 4–8 okolíčky na tlustých, až 5 cm dl. stopkách; okolíčky 4–8květé, květní stopky nitkovité, nestejně dlouhé, nejdelší až 15 mm dl.; korunní lístky bílé, na hřbetě se širokým načervenalým stř. pruhem; čnělky brzo nachově zbarvené; stylopodium kuželovité. Dvounažky vejcovité až elipsoidní, plodní stopky 3–5× delší než dvounažky; merikarpia 2,0–3,2 mm dl., na příčném průřezu okrouhle 5boká, tupě žebornatá, černohnědá; sekreční kanálky pouze v žebrech; čnělky zahnuté, 0,5–1,2 mm dl. IV–V(–VI). Hkf (dvouletka).

$2n = 18$ (extra fines)

Ekologie a cenologie: Stepní stráně, xerothermní trávníky, kamenité svahy, v otevřených nízkostébelných porostech; na půdách hlinitých, hlubokých nebo mělkých a pak skeletovitých, suchých, bazických, minerálně bohatých, obvykle na vápencích, vápnitých pískovcích, slínovcích nebo spraších. Vyskytuje se zejména ve společenstvech třídy *Festuco-Brometea* a řádu *Alyso-Sedetalia*.

Rozšíření v ČR: Druh vázaný na oblast moravského panonika, kde je zastoupen jen v nejteplejším území ve dvou fyt. o. – Mikulovské pahorkatině a Jihomoravské pahorkatině. Vyskytuje se pouze v kolinním stupni zhruba ve výškách od 200 do 300 m. Historicky bylo známo asi 18 lokalit, z mnohých z nich však druh již vymizel, na zbylých přetrvává jen v početně slabých populacích. Druh kriticky ohrožený. Výskyt na Moravě tvoří s. hranici celkového areálu. Nejsevernější lokalita byla Větrníky u Vyškova. Dočasně se druh na počátku 20. stol. druhotně vyskytl v okolí Třeboně. – Mapy: ŠMARD A 1963:map. 253. Δ

Tab. 74: 1 *Trinia glauca*, 1a – samčí rostlina, 1b – samičí rostlina, 1c – plod. – 2 *T. ucrainica*, samčí rostlina, 2a – báze lodyhy s listem a kořenem, 2b – samičí rostlina, 2c – plod.

T: 17b. Pavl. kop. (kopce Šibeničník, Svatý kopeček, Turold, Tabulová hora), 20. Jihomor. pah. (Pouzdrány; Kurdějov; Hustopeče; Morkůvky; Kobylí; Čejč; Sokolnice, Stará hora; Tvarožná, Napoleonův kopec; Slavkov, vrch Svatý Urban; Němčany; Marefy, Šévy; Komořany, Malé Strany; Větrníky u Dražovic). – M: 39. Třeboň. pán. (Třeboň, dočasný druhotný výskyt).

Z první poloviny minulého století pochází Schlosserův údaj *T. glauca* z okolí Štramberku, velmi nejistý jak vzhledem k umístění lokality, tak i spolehlivosti autora. VICHÉREK (Přírod. Sborn. Ostrav. Kraje 18, 1957) zmiňuje ze s. Moravy lokality Budišovice a Staříč, které nutně vyžadují revizi.

Celkové rozšíření: Evropa, j. část (s. část Středozeří), na západ zasahuje do jz. Anglie a do Španělska, na sever do z. Německa (hlavně poříčí Rýna a Mohanu), na j. Moravu a j. Slovensko, na východ do Rumunska a Bulharska a izolovaně na Krym, na jih do Itálie (bez ostrovů) a Řecka; ojedinělé izolované výskyt v asijské části Turecka. – Mapy: SCHÖNFELDER Ber. Bayer. Bot. Ges. 42: A23, 1970; MEUSEL et al. 1978:310; FEDORONČUK 1983: 102; BOLÒS et VIGO Fl. Paisos Catalans 2:451, 1990.

2. *Trinia ucrainica* ŠIŠKIN – bezobalka ukrajinská Tab. 74/2

Trinia ucrainica ŠIŠKIN Bot. Mater. Gerb. Inst. Bot. Akad. Nauk SSSR 13:158, 1950. – Syn.: *Pimpinella dichotoma* SPRENGEL Linn. Syst. Veg. 1:884, 1825, nom. illeg. non L. 1767. – *Pimpinella glauca* sensu W. et K. Descr. Ic. Pl. Rar. Hung. 1: 73, tab. 72, 1802 non L. 1753. – *Trinia pumila* sensu A. KERNER Oesterr. Bot. Z. 20:105, 1870 non *Seseli pumilum* L. Sp. Pl. 1759. – *T. kitaibelii* sensu auct. fere omnium, non BIEB. Fl. Taur. Caucas. 3:246, 1819 (typus e Tauria). – *Pimpinella ramosissima* vel *Trinia ramosissima* sensu auct. plur. (e. g. SOÓ) non FISCHER ex KOCH Umbell. Disp. 127, 1824.

Poznámka: Nomenklatura tohoto druhu je velmi zmatená a přes snahu různých autorů dosud ne úplně s jistotou vyřešená. Nověji používané jméno *Trinia ramosissima* (např. ve Flora Europaea 2, 1968) odpadá jako pozdní homonym (cf. HOLUB 1970). Dříve obvykle užívané jméno *Trinia kitaibelii* BIEB. pro tento druh nově opět akceptoval monograf FEDORONČUK (1983); autor této statě dodržuje první Šiškinovu lektotypifikaci tohoto jména vztahující se ke krymským rostlinám, jež nověji byly (nadbytečně) popsány jako *T. biebersteinii* FEDORONČUK 1978. Jméno *T. ucrainica* ŠIŠKIN 1950 se zcela jasně vztahuje k naší rostlině a není spojeno s žádnými nomenklatorickými problémy; je zde proto použito jako její správné jméno.

Exsikáty: Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no. 1351 (ut *T. kitaibelii*).

Lysé, zelené nebo šedavě zelené byliny. Kořen krátký, tlustý, větvenovitě řepovitý, dole rozvětvený, na kořenové hlavě čupřinatý. Lodyha vzpřímená, 40–80 cm vys., oblá až žebnatá (tak hlavně u samičích rostlin), slabě nafialovělá, alespoň v hor. 1/2 větvená; samčí rostliny jen málo větvené; samičí rostliny velmi hustě větvené, větve přímo odstálé až vzpřímené, rostliny proto za plodu úzce kuželovité až válcovité. Přízemní listy vzpřímené, dl. řapíkaté, pochva šir. blanitá, mnohožilná, čepel 2× peřenosečná, se 7–9 páry primárních listových úkrojků; koncové nitkovité úkrojky 10–20 (–40) mm dl., 0,2–0,5 mm šir., na vrcholu krátce zašpičatělé, na rubu se zřetelnou žilkou; lodyžní

listy podobné listům přizemním, směrem k vrcholu rostliny poznenáhlu se zmenšující, užší a s kratšími řapíky; nejhořejší redukované pouze na pochvu a několik přisedlých čárkovitých úkrojků. Okolíky velmi četné, bez obalu nebo s 1 listenem; okolíky samčích rostlin s 5–10 velmi malými okolíčky na vláskovitých, sotva 1 cm dl. stopkách; listeny obalíčků 4–6, šidlovité, špičaté, asi zděli 1/2 květních stopek; korunní lístky 0,3–0,5 mm dl. Okolíky samičích rostlin větší, z 4–8 chudokvětých okolíček na tužších, tlustých, hranatých, až 5 cm dl. stopkách; obalíčky ze 4–6 listenů, listeny šidlovité nebo štětínovité, kratší než květní stopky; korunní lístky šir. vejčité podlouhlé, 0,5–0,8 mm dl. Dvounažky podlouhle vejcovité, plodní stopky nitkovité, 2–6 mm dl., ca 2× delší než plody; merikarpia 2,0–2,7 mm dl., na průřezu slabě 5boká, s úzkými žebry a dosti širokými mezižebními žlábkami, lysá, lesklá, tmavě zbarvená; sekreční kanálky v žebrech, po jednom ve valekulách a 2 na komisurální straně. V–VI. Hkf (dvouletka).

2n = 20 (extra fines)

Ekologie a cenologie: Světlé lesní okraje, na otevřených místech keřnatých strání, lemy křovin, na výslunných sušších stanovištích; na půdách hlinitých, hlubokých, bazických, minerálně bohatých, na podkladu vápnných pískovců a slínovců. Ve společenstvech tříd *Trifolio-Geranietae*, *Festuco-Brometea* a svazů *Prunion fruticosae* a *Prunion spinosae*.

Rozšíření v ČR: Druh známý jen ze dvou navzájem izolovaných lokalit patřících do termofytika Čech a Moravy. Na moravské lokalitě známé 150 let byl naposled dokladován ve dvacátých letech 20. stol.; česká lokalita byla objevena v r. 1933 (3 kvetoucí rostliny), poslední údaj je z r. 1939 a od té doby nebyl výskyt potvrzen. Výskyt v ČR je izolovaný, populace byly velmi chudočlenné, druh byl dosti početně dokladován a v současnosti patří k vyhynulým rostlinám květeny ČR. Obě lokality se nacházejí v kolinním stupni, ve výškách ca 220–270 m. †

T: 13. Rožd. pah. (Žehuň, Báně), 20. Jihomor. pah. (Bojanovský háj mezi Mutěnicemi a Dolními Bojanovicemi – někdy je lokalita uváděna jako les Kapansko u Starého Poddvorova).

DOSTÁL (Nová Květ. ČSSR 690, 1989) uvádí tento druh také z Pavlovských kopců u Pouzdrán, odkud však nebyl až dosud s jistotou zaznamenán. Pravděpodobně se jedná o záměnu s *T. glauca*, která se na těchto lokalitách vyskytuje.

Celkové rozšíření: Kontinentální stepní oblast Evropy, s hlavním výskytem v ukrajinských a jihoruských stepích, na západ zasahuje druh až do Rakouska (Dolní Rakousy, Burgenland), do ČR (zde vyhynul) a na j. Slovensko, na východ v Rusku k dolní Volze a do Předkavkazí a ojediněle do Zakavkazí (Gruzie, Ázerbájdžán), na jih do Srbska a Bulharska. – Mapy: FEDORONČUK 1983:124.